

njivanja odnosnih propisa na konkretne slučajeve u praksi. Prikaz mu je iscrpiv, temeljit i praktičan.

Govoreći o predaji nadarbine novoimenovanomu biskupu veli na str. 205.: „Novoimenovani biskup ne smije sam preuzeti upavu temporalija svoje dijeceze, već imade nakon položenja prisege zatražiti od vlade, da mu preda temporalija. Vlada odregjuje u sporazumku s biskupom dan svečane instalacije, na kojoj zastupnik vlade simboličkim načinom predaje biskupu temporalija, i tek počamši od toga dana pripadaju novoimenovanomu biskupu svi dohoci biskupijskih dobara.“ U koliko je ovgje rečeno, da novoimenovani biskup dobiva pravo na temporalija (upravu, dohotke) snagom i krepošću predaje učinjene po vladi odnosno njenom zastupniku, to stoji ta tvrdnja u opreci sa kanonskim pravom i gragjanskim našim zakonom. Po čl. XXVII. konkordata od 18. kolovoza 1855., koji je članak i crkveni i državni zakon u nas, dobiva svaki nadarbenik (niži i viši) pravo na temporalija jedino snagom i krepošću kanoničke institucije t. j. podjelbom nadarbine učinjenom po crkvenom poglavarstvu i uvedenjem u nadarbinu na način odregjen u crkvenim zakonima. Upitni članak konkordata glasi: „Cum jus in bona ecclesiastica ex canonica institutione derivet, omnes, qui ad beneficia quaecumque vel majora, vel minora nominati seu praesentati fuerint, bonorum temporalium eidem annexarum administrationem nonnisi virtute canonicae institutionis assumere poterunt. Praeterea in possessione Ecclesiarum cathedralium, bonorumque annexorum, quae in canonicis sanctionibus et praesertim in Pontificali et Ceremoniali Romano praescripta sunt, adcurate observabuntur, quocumque usu sive consuetudine in contrarium sublata

Dr. Ruspini.

Recenzije.

Prijevod sv. Pisma od dra. Čebušnika. „Zbor duhovne mladeži zagrebačke“ izdao je prijevod sv. Pisma s natpisom: Sveto Pismo staroga i

novoga zavjeta preveo i bilješke prikupio dr. Valentin Čebušnik, svezak I. — Zagreb 1911. (455 str. u 8°). Svezak obuhvata u vrlo lijepoj štampi

i papiru prijevod petoknjižja Mojsijeva, knjigu Josuinu, knjigu sudačku i knjigu Rutinu. Naskoro slijede, kako čujemo, i daljnji svesci.

Dosada nije izašla meritorna kritika o tom djelu, osim nekoliko riječi u „Katoličkom Listu“ br. 37. g. 1911. Tu se samo konstatuje, da je jezik „pravilan, čist i sladak, da ne može ljepši“, a „vez tvrd i u nas neobično lijep“ itd. Objavili su ga i neki dnevnici i tjednici.

Budući da sv. Pismo nije obična ljudska knjiga, nego je u prvom redu djelo Božje, to nije čudo, što se i prijevod takove knjige u narodni jezik, ako je vrstan, drži za osobitu pojavu u literaturi svakoga naroda, te da prema tome treba posvetiti i veliku pažnju takovim nastojanjima.

Poznato je, da se u nas našlo već više ljudi i između katolika, koji su pokušali, a i načinili potpune prijevode sv. Pisma na hrvatski jezik. Megjutim ti prijevodi nijesu imali s raznih uzroka osobita uspjeha. Pali su u zaborav. U praksi se najviše upotrebljavao prijevod Daničićev i Vukov, što ga je izdalo englesko biblijsko društvo. Služili su se njime i rado ga čitali mnogi zato, što je jasan i načinjen u najljepšem hrvatskom govoru. Ali taj prijevod nije na žalost tačan i vjeran.

Bilo je dakle nužno, da se nagje čovjek, koji će u isto tako lijep jezik vjerno pretočiti sv. Pismo, no iz drugoga teksta nego Daničić i Vuk — iz latinske Vulgate. Dakako da ovakav prijevod ima da bude pod nadgledanjem crkvene oblasti uz opaske i tumačenja iz djela sv. otaca i drugih učenjaka. Samo onda ga može čitati i upotrebljavati svaki katolik bez pogibli za svoju dušu. Zato svaka čast g. dru. Čebušniku, što se latio toga teškoga, i reći ću odmah, vrlo nezahvalnoga posla.

Prevoditi sv. Pismo, makar i iz Vulgate jest „opus difficillimum“.

Stroga naučna kritika zahtijeva u prvom redu, da prevodilac dobro poznaje način prevogjenja sv. Jeronima. No to se poznavanje može steći jedino dugotrajnim ispreogjivanjem Jeronimova prijevoda sa današnjim hebrejskim tekstom, koji je po sudu svih kritika već u vrijeme Jeronimovo bio ustaljen i imao sadašnji oblik.

Ako se gdjegdje razilazi Vulgata sa hebrejskim tekstom, valja to u većini slučajeva pripisati sv. Jeronimu, a ne njegovim hebrejskim kodeksima. Da se kod toga ispreogjivanja iziskuje temeljito poznavanje hebrejskog teksta, ne treba trošiti riječi. Bez hebrejskoga nikud nikamo i nije badava sam sv. Jeronim isticao: hebraicam veritatem. Često puta može se značenje Vulgatinu izrazu odrediti jedino prema hebrejskoj riječi, napose u takovu slučaju, kad latinska riječ ima šire ili uže značenje nego hebrejska i obratno.

Treba opet čast i prednost pred drugim prijevodima dati Vulgati, kao matici, iz koje se prevodi. Zato gdje je smisao Vulgate jasan, te se naročito još slaže s Masoretskim tekstom, valja točno po njoj prevoditi, i ne dati se zavesti kakovim krivim prijevodom.

Ne valja zaboraviti i na Septuagintu. Poznato je, da je sv. Jeronim u svoj prijevod uzimao katkada čitave rečenice iz Septuaginte (ili su iz Itale prešle u Vulgatu), rečenice, kojih nema u današnjem hebrejskom tekstu; osim toga je Jeronim ne rijetko na onakovim mjestima, gdje hebrejska riječ dopušta više značenja, svoj prijevod udesio prema LXX. Osobito treba paziti na grčki tekst kod prevogjenja Psalama i većine knjiga drugo-kanonskih, koje su načinjene iz matice grčke i kao takove uzete iz Itale u Vulgatu.

Valja obzir uzeti na pomoćne biblijske znanosti, n. pr. arheologiju itd.

Je li se g. dr. Čebušnik obazirao na ova bitna pravila kad je izragjivao svoje djelo? Mislim da, redovno barem, nije. Želim to i pokazati s nekoliko primjera. Primjere, što ih navodim, uzeo sam ili onako slučajno, kako sam se namjerio čitajući svezak ovamo i onamo (Stichproben), ili sam ih opet namjerice odabrao, jer me je prijevod na tim mjestima zanimalo¹.

- ¹ Sigla u kritičkom dijelu su ova:
 V = Vulgata
 M = Masoretski (hebrejski) tekst
 LXX = Septuaginta
 J = sv. Jeronim
 Č = Čebušnik
 D = Daničić
 r = redak

1. Primijetio sam nekoliko pogriješaka, koje su nastale odatle, što se g. C nije obazirao na M, niti dovoljno ispitao Jeronimov način prevogjenja.

a) Gen 21, 20. V: „... factusque est juvenis sagittarius“. Ć: ... a kad bude mladić (Ismael), posta strijelac“. U Ć se prijevodu dakle suponuje, da je Ismael malo prije bio „dijete“. I doista on prevodi od r 12. i dalje riječ „puer“ sa „dijete“. Tako i neki njem. prijevodi. Megjutim, ako ispodimo Gen 17, 25, 5. 8., vidjet ćemo da je Ismael bio mladić od najmanje 17—18 g., kad je Abraham otpustio Agar. Eto sad odmah poradi nepažnje u prevogjenju kontradikcije u sv. Pismu. Da je riješe, postaviše neki (n. pr. Schulze) u najnovije vrijeme i na ovom mjestu hipotezu „dvostrukih izvještaja“ (Doppelberichte). No ta hipoteza ruši sama po sebi inspiraciju. A stvar je jednostavna. Treba samo značenje riječi „puer“ u tim recima odrediti prema M, gdje se upotreb-

ljava promiscue הילד ו הנער

Obje te riječi imadu nešto šire značenje nego klasička riječ „puer“, te se upotrebljavaju i za dijete istom rognjeno (n. pr. Ex 2, 6.) pa sve do odrasla momka (adolescens: Gen 4, 23; 34, 19 itd.). Kao mjerilo opet za određivanje izraza הילד ו הנער

imala su služiti gore spomenuta mjesta 17, 25 i 21, 5. 8. Prema tome se na našim mjestima 21, 12—20. nije smio izrazom „dijete“ nazivati mladić od 17—18 g. Ništa zato, što i D veli dijete.

Pa i sama V prevodi הנער čas „puer“ n. pr. r 18. 19; čas suponuje „juvenis“ r 21. Prema tome se i u V mora uzeti „puer“ manje više ekvivalentno sa „juvenis“. Našao sam i u jednom lat.-njem. rječniku (Kreussler): Puer, Knabe; auch nannte man puer den jungen Man von 12—18 Jahren und drüber. Tako je eto i u klasičnoj latinštini puer = dječak, mladić, a nipošto „dijete“. Ne smeta u ostalom, što u V pred „juvenis“ stoji „crevit“, jer je V, bez obzira na taj izraz, premjestila „juvenis“ na kraj retka

gdje u M fali), dok je u M (הנער)

na početku retka (gdje ga opet V kompenzira sa zamjenicom „eo“). Očito je zato, da se rečenica V: „... factusque est juvenis sagittarius“ mora prevesti: „... i posta mladić strijelac“, a ne kako ima g. Ć: „... a kad bude mladić, posta strijelac“. b) Gen 47, 2. V: „Extremos quoque fratrum morum quinque viros constituit coram rege.“ Ć: „I najslabiju braću svoju, pet ljudi izvede (Josip) pred kralja.“

Razumijem nepriliku g. prevodioca, kad mu je trebalo iz V prevesti gornji redak. Jer jedni, koji stoje na isto tako krivom stanovištu s obzirom na prevogjenje sv. Pisma kao i naš autor, drže, da se „extremos“ ima prevesti sa „najmlagji“. Ali to bi se kosilo sa sadržajem odabrane opaske (1), jer su najmlagja braća bila negdje u najjačoj dobi u to vrijeme, pa bi ih per hypothesin kralj lako uzeo u vojnike. Za to se je naš prevodilac priklonio k drugima, koji drže, da je Jeronim pod tim izrazom mislio „najslabiju braću“, tobože, da ih Faraon ne bi uzeo u vojnike. Čini se dakle, da se je naš prevodilac radi svoje opaske odlučio za „najslabiju braću“ mjesto za „najmlagju“. No jedva bi šta pomogla varka Josipova, kad bi tako bilo, jer bi se to brzo doznalo. Zato upravo ta opaska baca neku sjenu na Josipa i njegov karakter. Ja sam uvjeren, da je Josip kao prvi ministar a latere Faraonov, bez kojega „zapovijesti — po riječi kraljevoj — nitko ne će maći ruke svoje ni noge svoje u svoj zemlji Egipatskoj“, da je, rekoh, taj tolikog dostojanstva i moći Josip, koji je Faraonu učinio sjajne usluge, ipak imao i toliko ugleda i časti pred Faraonom, da se ne bi morao istom ovako sitnoj varci utjecati, da oslobodi svoju braću od vojništva. Trebalo je dakle na drugi način iznaći smisao V, a ne bestemeljnim kombinacijama. Zato nam je providnost Božja ostavila M i LXX, koji su takogjer nepomućeni izvor obiave Božje kao i V te je naročito LXX predana Crkvi od sv. Apostola. Zato mislim, da kod ovako težih i nejasnih mjesta treba u prvom redu gledati na originalne tekstove, istom onda, ako bi i ti izdali, što će rijetko biti, može se odabrati sentencija, koja se čini najvjerojatnija. Sada na stvar. Prije

svoga „extremus“ ne znači niti „najslabiji“ niti „najmlagji“. To je jasno. Za to treba tome izrazu potražiti značenje u M. Fraza V: *extremos quoque*

= M **וּמְקַצֵּה** = et de extremi-

tate. Jeronim je imenicu promijenio u adjektiv, pa je mjesto „de extremitate“ preveo „extremos“. Smisao je isti, jer koji su „de extremitate“, ti su i „extremi“. Megjutim hebrejski

izraz **קצה** ima i malo šire zna-

čenje, ali se ovo temelji na prvotnom: „extremitas“, te znači: „summitas, summa“. Unutrašnja ovisnost ovih značenja je jasna, jer koji su „de extremitate“, ti su i „summi“ ili „de summa“. „Extremos“ je dakle prema hebrejskoj frazeologiji i duhu = „summos“ ili „de summa“ = „od sume ili ti broja“ ili jednostavno hrvatski „od, izmegju“. Čitavi redak ima po tom glasiti u prijevodu „I od (izmegju) braće svoje pet ljudi izvede (constituit = postavi) pred kralja“. Tako ima i LXX: *ἀπὸ δὲ τῶν ἀδελφῶν κτλ.* Zašto ih je baš pet odabrao, ne znamo.

c) Gen 49, 22. V: „... filiae discurrerunt super murum“. Č: „... kćerke istrčase na zid“. Ako se uzme samo latinski tekst pred oči, bez obzira na M, mora se prevesti: „kćerke se rastrkaše svrh zida“. Rado bih znati toga tumačitelja, koji bi ovu rečenicu u sklad doveo s onim, što se navlastito prije toga kaže o Josipu. Tu prestaje svako oštroumlje. Zato je naš prevodilac bio prisiljen promijeniti frazu „discurrere super“ u „excurrere in“ = „istrčati na“, da može barem kakav takav komentar podati svome prijevodu. Ali i tuj nije bio osobite sreće, jer se nameće pitanje, čije su to kćerke, na koje aludira patrijarha Jakov? On sam imao je samo jednu kćer Dinu, o kćerima sinova njegovih nema spomena u sv. Pismu. Isto je tako nevjerovatno, da bi te kćerke (braće Josipove) istrčale na zid, da vide i da se dive Josipu u njegovoj „šarenoj haljini“, kako to hoće autor u opasci (32). Ta baš su ga radi toga sva braća (oci tih, per hypothesin, kćeri) na smrt zamrzila. Napokon kakav zid bi to mogao biti, na koji bi kćerke istrčale, dok je patrijarha

Jakov sa cijelom familijom stanovao pod šatorima; a nijesu baš niti Egipćanke trebale na zid istrčati, da vide Josipa, kako se vozi po Egiptu. Nema dakle izlaska bez M, a držim, te je puno korektnije, da se odredi značenje riječi „filiae“ prema M, nego mijenjanje latinske fraze, da se dobi kakav takav smisao.

Moje uvjerenje jest, da ovu rečenicu treba bez okolišanja prevesti: „grane (njegove, Josipa kao drveta s kojim se isporogjuje) raširiše se po zidu“. Evo zašto. Tko pozna Jeronimov način prevogjenja, znade, da on, dok je jedamput slobodan u biranju izraza, drugi put (ako i rjegje) prevodi sasvim ropski kao Akvila. Vidjeli smo to i kod prijašnjeg primjera. Tako je i ovdje. Hebrejska riječ

בת = filia (pl **בנות** = filiae)

ima puno šire značenje nego latinska; te obuhvata sve ono, što je u uskom ili sličnom odnošaju prama nekoj stvari n. pr. filia oculi: zjenica, filia pharetrae: strjelica, filia arboris: grana; filii fulguris itd.

Zato se mora na ovom mjestu riječi filia takogjer podati ono znamenovanje, što ga ima prema duhu hebrejskog originala. U M se kaže za Josipa, da je „drvo rodno“ (V: *filius accrescens*: „sin, koji raste kao drvo“ a ne od „prirastanja“ kako to ima Č). Prema tome su „kćerke = grane“ toga drveta. A to je već dosta jasno istaknuo i sam sv. Jeronim s glagolom „discurrere“, koji ne znači „istrčati“ nego mu je puno bliži izraz D: „raširiti se“; isto tako je „super murum“: „svrh zida“ = D, ili „po zidu“, a nipošto „na zid“.

Dašto tomu svemu trebalo je onda u opasci dati i drugi komentar, od prilike ovako: U starom zavjetu se pravednik, kojemu je omilio zakon Gospodnji, isporogjuje sa rodnim drvetom usagjenim kraj potoka (Ps 1). Isto se tako ovdje Josip pjesnički naziva „drvetom, kojemu se grane raširiše svrh zida“, da se proslavi njegova moć i čast, koju mu je Bog dao, jer je od mladosti čuvao zakon njegov. Mislim, da istina puno više djeluje na srce i dušu, nego puste kombinacije.

d) Kad se prevodi iz V, onda je mjerodavna biblijska hermeneutika.

V je puna hebraizama, koji se prema tome moraju rješavati pomoću pravila hebrejske gramatike, a ne klasične latinske. Rečenice V nijesu često drugo, nego hebrejske fraze u latinskom ruhu. Tako je i Gen 49, 24. V: „Sedit in forti arcus eius...“ Č: „Luk se njegov oprije na Jakoga (Boga)“. Glagolu „sedit“ valjalo je najprije odrediti značenje prema M

ישב = sjedjeti, ostati; in forti opet je hebraizam = fortis (in = **ר** essentiae). Prijevod V ima glasiti: „Osta jak luk njegov“. Tim se opet u pjesničkoj formi hvali Josipova postojanost u krjeposti i mudrosti, koja nije ostupila od njega niti u tamnici ni u okovima, dok mu ne donese skeptar kraljevski (Sap 10, 14).

2. Iz samog prevogjenja je očito, da je naš prevodilac imao megju inim pred sobom kao pomagalo prijevod D. Poradi lijepog Daničićevog jezika nije drugojačije ni moglo biti. Ali meni se čini, da se je autor prevodeći sv. Pismo iz V, malo i odviše oslonio na D, tako da njegov prijevod općenito govoreći nosi na sebi više kolorit D nego V. To pak ne smije biti, jer nama ipak mora više imponirati jedan J nego D, koji je Bog zna odakle i po kojim autorima načinio svoj prijevod, i koji za volju lijepe fraze nije baš mnogo pazio na smisao. Trebalo je dakle kolorit V čuvati ponajprije u izboru partikula, pa gdje je primjerice u V „igitur, ergo“ moralo se je ponajviše prevesti sa „dakle“, a ne jednostavno po D: „tako (Gen 2, 1), tada (2, 21), i (!) (2, 7), zato (Jud 18, 2), onda (Jud 10, 5) itd. vrlo često. Nije niti riječ „dakle“ na odmet, pače upravo tim što označuje unutrašnju svezu onoga, što slijedi sa preglašnjim, daleko natkriľuje gore spomenute izraze. Posljedica toga jest, da bude onda i konstrukcija izreke V promijenjena prema D. Tako n. pr. Gen 2, 15 V: „Tulit ergo Dominus Deus hominem, et posuit eum in paradiso“. = „Uze dakle G. Bog čovjeka i namjesti ga u raj“, a ne kako Č = D: „i uzevši... namjesti ga“. Tu je bez potrebe a ukos vjernosti „ergo“ razriješena sa „i“, perfekt promijenjen u particip, a, et“ izostavljen. Slično Jos. 10, 3. V: „misit ergo... dicens“ = „posla

dakle... govoreći“. Tomu ne može nitko prigovoriti. Ali može se prigovoriti Č, koji ima ovako: „zato posla... i poruči“ = D. „Dicens nije = „i poruči“, nego taj izraz, kako uči biblijska hermeneutika znači sasvim nešto drugo, a svi ga prevode sa: „govoreći“. Isp. Č 4 Moj. 3, 5. kako bi tu izgledalo „i poruči“. Isto tako i „quamobrem“ (Gen 2, 24) nije „tako“ nego „zato“ će ostaviti čovjek oca svojega itd.

Fraza i dikcija V prenesena na hrvatski upravo ništa ne zaostaje za D, ako nije još i ljepša, zato ju je trebalo čuvati, a ne prilagodjivati se previše D. A ipak autor čini tako više, nego što bi trebao. Gen 4, 3 V: „factum est autem“ = „a dogodi se... da“, a ne „poslije“ = D.

Valjalo je pridržati ublažen izraz V Gen 19, 29: „immolaret = žrtvuje“, mj. „zakolje“. Imam razloga, da spomenem, te bi u istom stihu bilo zgodnije prevesti „arripuit“ sa „uze“ mjesto „zgrabi“. Isp. Jud 19, 29; gdje Č „arripuit“ = „uze“.

Lev 21, 3. 13. 14. V (M i LXX): „virgo = djevica“. To je trebalo istaknuti u prijevodu, a nije dosta samo „djevojka“ = D.

Lev 26, 31 V: „recipiam = primati“, a ne „mirisati“ = D. Kad V ublažuje antropomorfizam, trebalo je to zadržati.

Lev 26, 41. V: „donec erubescant (LXX ἐντραπήσονται) = „dok se ne postidi“, a ne „dok se ne ponizi“ = D.

Deut 32, 41 V (M i LXX i svi vrsni prijevod): „et arripuerit iudicium manus mea = i (ako) uzme sud ruka moja“. Č: „(ako) uzmem sud u ruku svoju“ = D. Mislim, da je jasno, kako je ovim prijevodom vrlo oslabljena snažna dikcija sv. teksta, kojom se hoće istaknuti strahovitost suda Božjega. U V (M i LXX) je „ruka Gospodnja“ u rečenici s emfazom istaknuti subjekat, koji će suditi, dok u Č promjenom konstrukcije prestaje u opće biti subjekat rečenice. Jos. 10, 4 V: „ferte praesidium = pritecite u pomoć“, a ne pomozite mi = D = LXX βοηθήσατε μοι“. Isto tako „ut expugnemus“ = „da uzmemo na juriš“, a ne „da udarimo“ = D. „quare“ bi opet bolje bilo sa D prevesti: „jer“ nego Č: „što“.

Jos 10, 11 V: „misit super eos = posla na njih“, a ne kako Č: „stade bacati na njih“. Kad V uklanja antropomorfizam, onda ga ne smije prevodilac uvagjati (D = LXX ἐπέριψεν αὐτοῖς).

Jos 10, 20 V: „effugere potuerunt“ = „mogahu uteći“, a ne „pobjegoše“, isto tako: „ingressi sunt = ugjoše“, a ne „utekoše“ = D.

Jos 10, 25 V (LXX) „confortamini et estote robusti = budite hrabri i jaki“, a ne „slobodni i hrabri“ = D.

Jos 10, 29. 31. 34. V: „transivit = prijege“, a ne „otide“. V = M עבר

a Č = D = LXX ἀπελθόν.

Jos 10, 42 V: „uno impetu = na jedan juriš“, a ne: „najedamput“ = D = LXX εἰςάταξ.

Jud 5, 26 V: „clavus = klinac“ a ne „kolac“ = D itd.

Naveći ću još samo jedan primjer, da se vidi, dokle može dovesti odviše veliko pouzdavanje u D, a ukos V. Ex 9, 6. 9. V tekst lijepo razlikuje izmegju „animantia i animalia“ (r 6) i „jumenta“ (r 9). Ovu razliku trebalo je i u prijevodu istaknuti, a ne jednostavno svuda prevesti po D „stoka“. Neuki ljudi onda navaljuju na sv. Pismo, da je puno protivurječja. Tako se n. pr. g. Trstenjak čitajući Ex 9, 6 (Č = D): „i uginu sva stoka misirska“, zatim (r 9): „... posla Gospod (Jahve) kraste na Misirce i stoku“ pita: „Otkale ta stoka, kad je evo sva uginula?“¹².

¹² Biblija u svijetlu istine i morala s. 69. Priča nam doduše nešto taj g. da „za proučavanje Biblije treba da služi hebrejski tekst (s. 33)“: prema tome bi se pričinjalo da je g. T. proučio hebrejski tekst, ali se iz svega na žalost vidi, da je on samo Daničića studirao. Hebrejski alfabet mu je valjda nepoznat, jer bi inače u M našao, da u r 6 stoji מִקְנֵה, a u 9.

דְּבַרְהֵמָה. Nohotice su mi, kod čitanja njegove knjige, zadahnute najvećom, a ipak nemoćnom mržnjom na pravoga Boga, Isusa Hrista i kršćanstvo, došle na pamet riječi sv. Jeronima: „Sola Scripturarum ars, quam sibi omnes... vindicant... hanc delirus senex etc“.

Mislim, da i mi imademo više riječi, da označimo razne vrsti blaga (barem: sitna i velika stoka).

3. Ima mjesta, gdje je naš prevodilac ostupio od D, te se na sebe oslonio. To su redovito mjesta, gdje je V nešto slobodnija prema M. Ali tu se onda opaža neka nesigurnost u našeg prevodioca. Iako n. pr. Ex 4, 10 V: „et ex quo“, Č: „ni otkako“ bilo bi = LXX οὐδὲ ἀφ' οὐ. Ali prema V se onaj „et ex quo“ imade uzeti kao uvod k drugom dijelu retka, a ne kao svršetak prvog, te prevesti sa „i“ ili „no otkako si progovorio itd.; semicolon, koji inače vrlo smeta i muti smisao, ima se sada prema ovoj konstrukciji, koja sasvim odgovara V, izostaviti.

Ex 15, 11 V: „faciens mirabilia“ Č: „tvorac čudesa“. Držim, da bi bilo bolje i vjernije: „koji tvori ili tvoreći čudesa“, a to zato, jer je V = LXX ποιῶν τέρατα, gdje fali ὁ pred ποιῶν.

Lev 16, 1 V: „quando = kada“, a ne „što“.

Jos 10, 24. V: „... qui cum perrexisent et subiectorum colla pedibus calcarent = i kad oni pogjoše te povaljanim staše gaziti po vratovima itd“, a ne kako Č: „... i kad pristupiše i povaljavši ih po zemlji (= subiectorum! 4 riječi za jednu) staše gaziti nogama po vratovima njihovim“ prema V moglo je „njihovim“ izostati.

Jos 10, 12. V: „Tunc locutus est, Josue Domino in die, qua tradidit Amorrhaeum in conspectu meliorum Israel etc.“ Prijevod je mogao mirne duše prepisati iz D jer je = V = „Tada progovori Isus Gospodu onaj dan, kad (Gospod) predade Amorejca sinovima Israelovim itd“. Tu su ga valjda smeli drugi (njemački) prijevodi i što se nije obazirao na hebrejsku frazeologiju. Č: „... u dan, kad mu (?) predavaše (tradidit!), Amorheje (Amorrhaeum!) pred sinovima Israelovim. Po prijevodu Č može izgledati, kao da je Gospod predavao Amoreje Josui, dok su Israelci gledali taj proces. Ali ako se i ne uzme tako, ipak je dodatkom „mu“ promijenjena konstrukcija izreke tako, da u V (i D) predaje Gospod Amorejca u ruke Israelcima, dok ih u Č predaje Josui. „Tradere in conspectu alicuius“

jest hebrejska fraza = predati komu, a ne „predavati pred“.

Jud 5, 22 V: „... Fugientibus impetu etc.“ jest ablativ apsolutni konstruiran sa „fortissimis hostium“, a ne sa genitivom „equorum“. Izreka je zato izašla vrlo nejasna. Ima glasiti hrvatski: „Izotpaše konjima kopita, dok silom bježahu i naglo srljahu junaci neprijateljski“, a ne „Izotpaše konjima kopita od navale bježanja (!) i od junaka neprijateljskih, što srljahu naglo“. Tako se nije smio razriješiti ablativ apsolutni. D ima po smislu dobro.

4. Da naš prevodilac nije osobitu pažnju posvetio biblijskoj arheologiji, nego da se odviše pouzdao u svoje ugledne manje vrijednosti, jasno se može razabrati iz jednog karakterističnog primjera. Jud 1, 19 i 4, 3. dolazi u V izraz „currus falcati“. To prevodi on na jednom mjestu (1, 19): „Kola, koja bijahu kao srpovi (!)“, a na drugom (4, 3): „kola gvoždjem pokovana“. Istina je naprotiv, da su to kola sa srpovima (kosama) = *ἀρματα δρεπανηφόρα* (2 Mak 13, 2). Ta bojna kola na dva kotača, i obično s jednim ili dva vojnika, koji upravljahu njima, imala su na rudi i na krajevima osovina pričvršćene dugačke i vrlo oštire željezne srpove (kose), koji su, kad bi se kola naglo zaletjela među neprijateljske čete strašan pokolj prouzročila. (Isp. Kortleitner, *Archeologia biblica* p. 376 ss.)

5. Tuj i tamo našao sam, da su neke riječi, pače i više njih kod prevogjenja izostavljene, a da to na kraju sveska nije naznačeno. N. pr. Gen 2, 4. V: Dominus Deus, Č samo: Bog. Zatim riječi Gen 29, 25 V: . . . benedictionibus coeli desuper = blagoslovima s neba odozgo; Jud 1, 11 V: profectus = pošavši; 18, 14 V: et sculpsit = i likove, u Č su sasvim izostavljene. Ima i neispravljenih štamparskih (ili koje su nastale lapsu calami) pogrješaka n. pr. Ex 6, 15 Hanejke mj. Hananejke; Num 31, 12 Madijanskom mj. Moapskom; 32, 23: Gospodu mj. Bogu; Jud 20, 2: četrdeset mj. četiri stotine. Zatim čudnih osebina u prijevodu imena vlastitih n. pr. Manases, Manasesa itd. mj. Manasija, Manasije. To zvuči nekako kao: Mojses, Mojsesa.

Eto, to su razni nedostaci, na koje

sam naišao čitajući svezak amo i tamo. Da tako istražim cijelu knjigu, ne dostaje mi za sada vremena, makar znadem, da bi to bilo veoma korisno. Za naučnu u kritiku dostaju i navedeni primjeri, jer oni očito pokazuju, da g. prevodilac prevogjenje sv. Pisma nije proveo strogo znanstveno. To mi je u interesu same stvari vrlo žao, jer su mnogi očekivali, kako čujem, da će ovo djelo biti epohalno. I bilo bi, da je g. Č. pored Vulgate i Daničića i nekih (njemačkih) prijevoda, više poštovao starinu: originale i starinske prijevode, klasične prijevode engleske i francuske (ovima njemački dosada nijesu ravni). Osim toga bilo bi nužno, da je autor upoznao u tančine komentare sv. Pisma i biblijsku arheologiju. Ne bi mu škodilo, da je neko vrijeme i u Palestini proboravio teste Hieronymo. Znam dobro, da sve to g. dru. Č., marnom našem prevodiocu, nije bilo moguće, jer je zaokupljen tolikim drugim značajnim brigama i dužnostima. No kad je govor o vršnom prijevodu sv. Pisma, onda ne može biti dosta samo Vulgata, Daničić i koji njemački prijevod.

Još jedno. Možda će se tko pitati, zašto sam se u kritici stavio na strogo naučno stanovište i udario negativnim putem? Evo zašto. G. prevodilac nije u naslovu naznačio, odakle je svoj prijevod načinio. Za Vulgatu nam jamči jedino crkvena aprobacija. Nema niti predgovora, da se eventualno znade, komu je prijevod namijenjen, kojim pomagalima se je autor služio kod prevogjenja itd. Zato je kritika bila prisiljena krivnjom g. prevodioca odabrati ovaj put. Tako je došla do gore spomenutih rezultata.

Tim nijesam htio da g. prevodiocu oduzmem dobru volju za daljnji rad. Ja poštujem njegovu revnost, koja zaslužuje svaku pohvalu. Treba za takav posao zamjerne energije. Zato neka samo nastavi. Puno bolje i ovako, nego što je dosad bilo samo sa Daničićem i Vukom. Koliko visoko cijenim njegov trud, što ga je inače uložio u ovaj svezak, toliko mi je opet bilo naučno i stvarno: veritas super omnia. Zato želim, da ga ovi reci ne ražale, već samo upozore na nedostatke, te bi nam daljnji svesci bili savršeniji.

Dr. Ante Sović.